

Fonts de l'Arxiu Municipal de Girona per a l'estudi del món del treball

Sebastià Villalón, Anna Gironella
Arxiu Municipal de Girona

Fonts de l'Arxiu Municipal de Girona per a l'estudi del món del treball

Sebastià Villalón, Anna Gironella

RESUM

Es presenten diverses sèries i agrupacions documentals de l'Arxiu Municipal de Girona que, a parer dels autors, són essencials per estudiar el món del treball i les classes treballadores a Girona, des de l'època medieval fins a la contemporània. El text se centra en l'anàlisi de documents procedents del fons Ajuntament de Girona.

La presentació s'estructura en quatre àmbits temàtics. El primer, sobre la regulació del treball, analitza la documentació normativa i la referida als gremis. El segon, sobre els grups socioprofessionals, descriu recomptes de població, estadístics o fiscals, que permeten caracteritzar-los. En el tercer, sobre la defensa dels drets socials i laborals, s'exposen documents de la Junta de Reformes Socials. I en el quart, es parla de fonts per a l'estudi de la cultura i sociabilitat. Finalment es fa un breu repàs als fons comercials i d'empreses de l'AMGi que aporten altres dades sobre el treball a Girona.

Imatge de la pàgina anterior: Llistat de treballadors i treballadores de la fàbrica Gròber, 1919. Ajuntament de Girona. AMGi (Junta de Reformes Socials, RE. RFS-5).

La gran majoria de població gironina viu i ha viscut dels rendiments o salaris rebuts pel seu treball. L'agricultura i la ramaderia, el petit comerç i la indústria han estat les principals ocupacions dels gironins i gironines, però també és destacable l'elevat nombre de persones dedicades al servei domèstic.

El nostre objectiu, avui, és presentar aquella documentació de l'Arxiu Municipal de Girona (AMGi) que, a parer nostre, pot ser d'utilitat per a conèixer i estudiar les classes treballadores de la ciutat des de l'època medieval fins a la contemporània. Es tracta de documents que ens poden ajudar a aproximar-nos a aquest col·lectiu des de múltiples perspectives: ens poden servir per quantificar-lo i caracteritzar-lo, per entendre com s'han organitzat professionalment, com han articulat la defensa dels seus drets, però també com s'han interrelacionat o com s'han divertit.

La majoria de fonts documentals que presentem pertanyen al fons Ajuntament de Girona, és a dir provenen de sèries documentals derivades de les funcions i activitats de l'administració municipal. Hem organitzat la presentació d'aquestes fonts en quatre blocs temàtics:

- Regulació del treball
- Grups socioprofessionals
- Defensa dels drets socials i laborals
- Cultura i sociabilitat

Aquesta estructura mereix, però, tres aclariments. En primer lloc, cal dir que sobre aquests quatre temes també podem trobar documentació relacionada, si bé de forma fragmentària o incompleta, en els altres fons municipals custodiats a l'AMGi, és a dir, en els fons dels ajuntaments de Santa Eugènia de Ter, Sant Daniel i Palau-Sacosta, municipis que foren annexionats l'any 1963 a Girona.

En segon lloc, cal precisar que hem introduït un cinquè apartat per recollir la informació que es pot obtenir dels fons comercials i d'empreses de l'AMGi, que també ofereixen informació d'interès, en tant que contenen documents produïts directament per empreses que van ocupar part de la població treballadora de Girona.

I finalment, volem assenyalar que no es presenten de forma exhaustiva totes les fonts documentals sobre el tema. Ens hem aturat a descriure aquelles sèries documentals que ens han semblat més rellevants o, en alguns casos, poc estudiades a dia d'avui. De ben segur que se n'hi poden afegir moltes d'altres i, també, matissar les informacions d'interès segons l'enfocament metodològic dels estudis històrics.

REGULACIÓ DEL TREBALL

L'any 1284 el *Privilegi d'en Provençal*, considerat el document fundacional del govern municipal de Girona, li reconeixia també la capacitat per imposar bans o ordres adreçades a la població. Amb

el pas del temps aquesta capacitat de regular o reglamentar es va anar concretant i estenent a diferents àmbits de la vida urbana, com per exemple l'organització de la producció artesanal i la regulació del treball.

El control i tutela del govern municipal sobre els gremis i els col·legis professionals ja es recull des d'època medieval en els manuals d'acords i els llibres de privilegis. Diversos privilegis rebuts per la ciutat fan referència a l'activitat econòmica que s'hi desenvolupava, ja sigui per promoure-la o regular-la tot fixant, entre d'altres, els salaris dels diversos sectors, o establint mesures proteccionistes per a fomentar el desenvolupament de determinats sectors econòmics, especialment del tèxtil. A més, d'ençà del segle XIV el govern municipal tenia capacitat per aprovar les ordinations sobre la reglamentació del treball dels gremis, així com el mostassaf (oficial encarregat de vetllar per la qualitat dels productes, de controlar-ne els pesos i les mesures, d'evitar frauds, etc.), en aplicació de les seves potestats en matèria de control de les activitats econòmiques, podia legislar sobre els mètodes d'elaboració dels productes i els llocs i condicions on es podien realitzar.

La intervenció de les autoritats municipals en els gremis de la ciutat augmenta a partir de la segona meitat del segle XVI i es fa especialment efectiva a partir de 1568, quan, per evitar les tensions i enfrontaments en les eleccions dels oficis de les confraries o gremis (els prepòsits), s'obliga a celebrar-les a la Casa de la Ciutat i amb presència d'algun jurat que conduís les reunions.

Per aquest motiu les actes de les eleccions i altra documentació referida als gremis queden recollides en els *Manuals d'Acords del Consell de la Ciutat*.

Però, en aquest aspecte, és especialment rellevant la sèrie o agrupació documental *Gremis*, creada *ad hoc* durant el segle XIX per agrupar tots els documents sobre aquesta matèria, juntament amb alguns comentaris o referències sobre documents de l'Arxiu Municipal de Girona que també en parlen. En aquesta darrera sèrie els primers documents daten dels segles XV i XVI i, sobretot, estan vinculats als gremis i a les confraries del sector tèxtil i de la confecció, que aleshores eren les que tenien més pes a la ciutat de Girona. Els tipus documentals més freqüents en aquesta primera etapa són les ordinacions gremials, les llistes d'agremiats, els comptes i les actes gremials.

Ara bé, gran part del volum documental de la sèrie no es genera en aquest moment, sinó entre els segles XVII i XVIII, i la integra una gamma més àmplia de gremis, confraries i col·legis, i també de classes de documents, com ara sancions, concòrdies, plets, sentències, obres en estructures productives i correspondència (alguns documents impresos també es poden trobar a la sèrie *Bans i edictes*). Aquest conjunt de documents és un bon testimoni de la regulació exercida sobre els artesans des del govern municipal, però també un reflex de com els gremis intentaven preservar els seus privilegis, limitant les operacions productives dels oficis artesanals o fixant els preus dels productes i les mercaderies. En el transcurs del segle XIX els gremis entren

en crisi fins que el Decret de 24 de gener de 1834 els aboleix formalment. Tanmateix, en aquest període de decadència es van produir documents molt interessants a nivell municipal o corregimental que ens permeten conèixer la situació manufacturera prèvia a la liberalització del treball i la producció industrial, com la llista de gremis i ordenances trameses pels pobles del corregiment de Girona de 1821, o la relació de gremis i agremiats que havien de pagar el subsidi industrial l'any 1836.

GRUPS SOCIOPROFSSIONALS

Una de les qüestions més rellevants a abordar quan parlem del món del treball és la caracterització o definició dels grups socioprofessionals, dels oficis o ocupacions que desenvolupaven, per tal de poder respondre preguntes com quanta gent treballava, de què treballava i quan guanyava.

En la baixa edat mitjana i l'alta edat moderna els *Fogatges* i les *Talles* són les principals fonts per conèixer el treball urbà de la ciutat de Girona. En aquests impostos la informació s'organitza per carrers i barris, i a partir de la contribució dels individus es pot saber, per exemple, quin lloc ocupaven dins del gremi o quins oficis o professions tributaven més en aquella època. Les *Estimes* poden donar altres informacions complementàries sobre els drets i propietats dels que pagaven aquest tribut, a més de la seva ocupació i estatus social.

Al segle XVIII el Cadastre és el principal impost per conèixer el món laboral de la ciutat i el pla de Girona. Malgrat els problemes d'ocultació i la manca d'actualització de les seves dades, especialment al segle XIX, paral·lelament a la crisi del sistema gremial, aquest impost també proporciona informació sobre l'ocupació, estatus social i els béns i drets que posseïen els caps de casa durant un període molt ampli de temps (1715-1845). A més, a través del *ganancial* es poden conèixer altres aspectes sobre les corporacions artesanals i els col·legis professionals, i observar, per exemple, quines activitats productives van obrir-se pas durant aquest llarg període d'anys o quin pes tenien els diferents sectors econòmics de la ciutat.

El segle XVIII tanca amb la Guerra Gran (1793-1795), un conflicte bèl·lic que va afectar de ple les terres gironines, però que a canvi va deixar una font extraordinària per estudiar el món del treball. Es tracta de la *Contribució per a l'armament general de Catalunya*, creada amb l'objectiu de finançar els terços de miquelets que van lluitar contra la *Grande Armée* de la República francesa. Els llibres d'aquesta contribució especial classifiquen els veïns majors de setze anys dels partits de Besalú i Girona, llevat d'una part de l'Empordà envaïda per les tropes franceses, en diferents categories i classes segons la seva ocupació, estatus social i el *real* i el *ganancial* del cadastre. Així doncs, en comparació amb els censos preestadístics de l'època, com el de Floridablanca (1787), amb aquesta contribució pot obtenir-se una bona fotografia dels treballadors del corregiment de Girona de finals del segle XVIII.

A les acaballes de l'Antic Règim es crea una de les principals fonts del segle XIX per conèixer la indústria i el món del treball: el *Subsidi industrial i de comerç*. La documentació conservada a l'Arxiu Municipal de Girona presenta una gran continuïtat en el primer període de la contribució, entre 1825 i 1845, i se solapa, per tant, amb la darrera etapa del cadastre, fins que la reforma fiscal de Mon Santillán traspasa la competència a l'administració d'Hisenda. La sèrie documental inclou alguns documents sobre la Junta de Comerç de Girona de les dècades de 1830 i 1840, que demostren com les velles estructures gremials persistien encara en aquell moment. La informació sobre la contribució industrial i de comerç no desapareix del tot a l'Arxiu Municipal a partir de 1845 i es pot trobar indirectament en sèries com les d'*Eleccions* municipals, provincials, de senadors i de diputats a Corts. A més d'informació sobre la contribució industrial i de comerç dels electors de la ciutat i la província de Girona, en processos electorals de sufragi censatari restringit, com el de les eleccions municipals de 1849, es poden trobar còpies completes de la contribució industrial de la ciutat, utilitzades per elaborar el cens electoral.

Tanmateix, per a l'elaboració dels censos electorals, la principal informació s'extreia dels *Padrons municipals d'habitants*. Aquesta sèrie documental, i també la de *Censos generals de població* (recordem que el primer cens estadístic modern data de 1857, tot i que a l'AMGi se'n conserva un d'anterior, de 1842), és una de les sèries més utilitzades per estudiar el món del treball, perquè ofereix un llistat de treballadors força exhaustiu i continuat en el temps (els

padrons s'elaboraven cada cinc anys, segons el Reial Decret de 6 de maig de 1871). Ara bé, cal tenir en compte que fins aquesta Llei els padrons no s'elaboraven amb una finalitat plenament estadística, sinó que perseguien altres objectius, com el fiscal, sobretot durant el període del cadastre (tal com es pot observar a través de les marques dels padrons associades al pagament del *personal*), i al segle XIX, policials, militars o, com ja hem comentat, electorals. A més, els *Padrons de veïns* (el nom atribuït a la sèrie abans de la Llei de 1871) no incloïen determinats col·lectius de persones, i la manera de consignar les ocupacions dels empadronats va canviar al llarg del temps, especialment després que els oficis i les professions deixessin d'estar enquadrades en els gremis de l'Antic Règim.

Els *Padrons de cèdules personals* comparteixen característiques, pel que fa a la informació que recullen, amb els padrons d'habitants. No obstant això, es tracta d'un impost, fet que redueix considerablement la mostra d'individus que registra, amb un recorregut a nivell municipal relativament curt (els llibres padronals s'elaboren, concretament, entre 1908 i 1926, malgrat que dins d'aquesta sèrie es pugui trobar documentació relacionada amb les cèdules personals abans i després d'aquest interval d'anys). Les cèdules personals tenen característiques que les aproximen a l'actual document nacional d'identitat i a l'impost sobre la renda de les persones físiques. Des d'un punt de vista fiscal, per calcular el pagament total de les cèdules, els llibres padronals registren informació difícil de localitzar en altres fonts, com el sou que cobraven els assalariats o l'oficina, fàbrica, magatzem o botiga on treballaven.

Deixant de banda aquests llistats nominals, més o menys exhaustius segons la sèrie documental de què es tracti, determinats registres administratius municipals poden aportar informació d'aspectes sobre el món del treball diferents als que hem vist fins ara. El *Registre d'obertura d'establiments* de 1928 a 1971, que relaciona totes les persones que van obrir un comerç o una indústria a Girona (ordenades alfabèticament o cronològicament segons la data de l'acord municipal) seria un bon exemple d'això. A la segona meitat del segle XX, les *Llicències d'activitats* classificades o innòcues complementen aquest registre fiscal amb més detalls sobre l'activitat econòmica que desenvolupaven els negocis, fins i tot n'inclouen documentació gràfica. Dins d'aquesta sèrie, pel que fa a la indústria, trobem les autoritzacions per instal·lar motors (1896-1928) en petits obradors, tallers o indústries més grans, que retraten la transició cap a la mecanització de moltes activitats artesanals mitjançant la utilització de motors elèctrics o de combustió. La sèrie de *Permisos d'ocupació de via pública* (1748-1936), en canvi, dona una visió diferent a la de les sèries anteriors, atesa la temporalitat de les activitats econòmiques que recull i l'espai on es desenvolupaven, i posa en valor la importància del món de les parades de menjar i els oficis ambulants.

DEFENSA DELS DRETS SOCIALS I LABORALS

La feble industrialització i el fort ascendent social dels sectors conservadors de Girona, en què s'inscrivía la patronal, ha servit per explicar en bona part la limitada incidència del moviment

obrer a la ciutat; fins al punt que determinats drets socials i laborals foren patrocïnats pels mateixos patrons, amb clars objectius paternalistes i de manteniment de l'ordre social. No obstant això, també hi hagué diversos episodis en què treballadors i treballadores s'organitzaren per reivindicar millores en les seves condicions de vida i de treball, especialment al primer terç del segle XX.

Abans, però, es poden conèixer quines eren les condicions de treball a través d'algunes sèries de l'AMGi. Per exemple, el reformisme borbònic del segle XVIII, paral·lelament a la creació d'impostos com el cadastre, va generar un conjunt d'informes estadístics amb dades agregades, generalment, sobre diferents aspectes de la societat i l'economia del moment, que ens permet conèixer les condicions de treball en aquell temps. Aquests documents sobre el comerç, les manufactures i les corporacions artesanals es traslladaven posteriorment al corregidor i a d'altres instàncies supramunicipals, i alguns d'ells poden consultar-se en l'actualitat dins la sèrie *Interrogatoris i enquestes*, juntament amb altres informes produïts, predominantment, durant els primers anys de l'Estat liberal, tot i que en aquest segon període de la sèrie les enquestes es concentren més en la ciutat de Girona i la seva indústria. Ben entrat el segle XIX i fins la Guerra Civil (1936-1939), aproximadament, la "qüestió social" pren protagonisme i, per exemple, dins la sèrie poden trobar-se els informes del negociat d'estadística de l'Ajuntament de Girona, traslladats a la Direcció General del Treball, sobre els preus dels articles de primera necessitat, que havien de servir de base per avaluar els costos de la vida de la classe obrera.

Malgrat això, és sobretot la documentació produïda o aplegada per la *Junta Local de Reformes Socials* de Girona (1900-1923) i, a partir de 1924, per la *Delegació Local del Consell de Treball* (1924-1938), la que ens permet analitzar amb més profunditat les condicions laborals i de vida de la classe treballadora del primer terç del segle XX. Entre altres funcions, la Junta havia d'arbitrar en conflictes laborals entre la patronal i la classe treballadora i, segons la Reial Ordre de 2 de juliol de 1909, amb relació a les instruccions del servei d'estadística de vagues, s'establia que el president de la Junta, que era l'alcalde, havia de comunicar al president de l'Institut de Reformas Sociales i al governador civil qualsevol tipus de conflicte laboral. Pel que fa al contingut més concret de la sèrie, podem trobar actes, convocatòries o eleccions de vocals de la Junta (tant de la patronal com dels obrers), així com correspondència, sol·licituds, instruccions, disposicions o informació de caràcter estadístic sobre el cost de la vida de la classe treballadora. D'entre aquest gran ventall de tipus de documents cal destacar els reglaments de les associacions obreres o de fàbriques com la Gròber, així com la informació que subministraven les empreses sobre els obrers en vaga o a l'atur, d'acord amb la Circular de 30 de juny de 1922. Pel que fa a altres referències sobre conflictes laborals, segons la documentació aplegada hi ha referències a dos moments importants: l'any 1911, a causa de l'acomiadament d'obriers associats a El Arte Fabril, i durant la vaga general a Girona en solidaritat amb la vaga de la Canadenca (1919), encara que també es poden trobar esments a vagues sectorials, com la de barbers i perruquers de 1914 o la de paletes i picapedrers de 1917.

Així mateix, vinculats a l'objectiu de millorar les condicions de vida i laborals de la classe treballadora, trobem documents per fomentar la construcció de cases barates, la creació d'un sistema de pensions (anomenat "retir obrer"), el Patronat Local de la Vellesa, les assegurances obligatòries, una borsa de treball, la regulació del treball infantil i femení o l'aplicació de les lleis que regulaven la jornada laboral i el descans dominical (inclòs un llibre que registrava les multes a qui infringia la Llei de 3 de març de 1904 del descans dominical). A més, inclou documents sobre la constitució d'un Tribunal Industrial del Partit de Girona, tot i que, com en el cas dels comitès paritaris creats durant la Dictadura de Primo de Rivera, aquestes institucions podien arribar a complir funcions similars a les desenvolupades per la Junta, en tant que arbitraven en conflictes laborals, o bé estaven lligades a l'anomenada "qüestió social". Aquest concepte engloba el conjunt de problemes socials derivats de la Revolució industrial, com la pobresa i la mala qualitat de vida de la classe treballadora, amb relació a l'habitatge, l'atenció mèdica i la salubritat, etc.

També és destacable la documentació de la *Secció Local de Mobilització de Treballadores* i l'*Institut d'Adaptació Professional de la Dona*, que malgrat el seu petit volum ens dona informació molt valuosa per a conèixer l'organització del treball a la rereguarda, durant la Guerra Civil, quan molts llocs de treball van quedar vacants.

La majoria dels temes relatius a la defensa dels drets socials i laborals tenen també la seva plasmació en la premsa local, si bé cal contextualitzar les notícies o referències en funció de la tendència

política de les capçaleres, moltes de les quals estaven controlades per sectors conservadors vinculats a la patronal i, en conseqüència, cal analitzar-les també com a mecanismes o arguments per a intentar influir en l'opinió pública. Així, a través de la premsa podem resseguir el seguiment de la jornada de l'1 de Maig de 1890, quan vuit-centes persones es van concentrar a la plaça Independència per reclamar la jornada de vuit hores, o els fets de 1917, quan els obrers gironins es van sumar a la vaga general de la CNT i la UGT, que va acabar amb diversos detinguts.

Durant la Segona República i especialment a partir de l'esclat de la Guerra Civil, augmenten els diaris vinculats als principals sindicats, com la Confederació Nacional del Treball, CNT (*Gerona CNT*), la Unió General de Treballadors, UGT (*Front*) o el Bloc Obrer Camperol i el Partit Obrer d'Unificació Marxista, POUM (*Combat*). Aquests recolliren, per exemple, els antecedents i les reaccions a la vaga general decretada l'octubre de 1934 per l'Aliança Obrera o a la proclamació de l'Estat Català, que foren durament reprimides, i ja a partir de 1936 es dedicaren també a propagar i difondre els ideals revolucionaris.

CULTURA I SOCIABILITAT

Un altre aspecte que ens permet treballar la documentació de l'AM-Gi, encara que en ocasions de forma tangencial o fragmentària, és la cultura i sociabilitat de les classes treballadores. Un primer exemple ens l'ofereixen les confraries devocionals; si bé ja n'hem parlat amb

anterioritat, ara voldríem destacar-ne la dimensió social, per bé que sigui una qüestió difícil de resseguir en els documents sobre *Gremis* conservats a l'AMGi. En canvi altres sèries documentals, com la de *Participació en celebracions religioses* o els *Manuals d'Acords* mateix ens permeten resseguir el paper d'aquestes corporacions en tals esdeveniments. Gremis i confraries, amb les seves imatges i banderes, i respectant sempre un rigorós ordre jeràrquic, participaven activament en les processons de Corpus o en la funció de les quaranta hores. De fet, les festivitats religioses sempre van marcar el calendari de les celebracions populars amb festes de barri, revetlles, feixines i fontades, etc., de les quals ens ha arribat escassa documentació en paper (alguns programes de festes) i abundants imatges fotogràfiques a mesura que entrem al segle XX, procedents normalment de fons d'aficionats a la fotografia i també de periodistes.

També a partir del segle XX proliferen altres espais de lleure i sociabilitat. Cafès, sales de ball, ateneus, orfeons, cinemes, camps d'esport i places de braus es convertiren en llocs de trobada i d'esbargiment. Molts d'aquests centres estan vinculats a associacions polítiques o recreatives i les persones que els freqüentaven es distribuïen en funció de les seves ideologies; en canvi d'altres, com l'Ateneu Social i Democràtic, foren creats pels mateixos patrons industrials, en aquest cas els propietaris de la fàbrica Gròber l'any 1922. Aquest Ateneu oferia cursos i activitats lúdiques i culturals als treballadors i treballadores, tenia una sala de ball, un cafè i diverses aules. Resseguir les activitats organitzades en aquests espais és una tasca complexa però no impossible: fotografies, notícies a la prem-

sa o programes d'activitats són algunes de les fonts d'informació que podem fer servir. De la mateixa manera, per conèixer quines societats obreres existien a la ciutat, si bé de forma no exhaustiva, també podem recórrer a la sèrie documental de *Correspondència d'associacions* rebuda per l'Ajuntament de Girona o als *Interrogatoris i enquestes* que també contenen informació sobre societats i associacions industrials i obreres.

Altres qüestions de tipus polític, social i cultural referides a les classes treballadores que no hem inclòs, però que també serien analitzables a través de la documentació municipal, serien el grau de representativitat política en el govern municipal, la seva participació en les milícies o companyies militars urbanes, els nivells d'alfabetització i de capacitació professional i un, de ben segur, llarguíssim etcètera.

FONS COMERCIALS I D'EMPRESES

L'Arxiu Municipal de Girona custodia una quinzena de fons comercials i d'empresa de diferents èpoques i sectors productius de la ciutat i la província de Girona. Així, trobem des d'empreses del sector immobiliari gironí, com el fons Empreses Clota (1869-1998), fins a indústries que pertanyen a diferents sectors de la producció, com el fons de la fàbrica Flores (1629-1980), dedicada a la producció de paper continu. No obstant això, la majoria dels fons comercials i d'empresa dipositats a l'Arxiu Municipal de Girona no són tan grans com els de les fàbriques abans esmen-

tades i cal cercar la informació relacionada amb la gestió dels recursos humans en els documents constitutius, les actes dels òrgans de direcció o la documentació comptable. Per exemple, en els cas d'un petit fons com el de la revista Presència (1965-1985), per conèixer els primers anys de funcionament de la revista, el protagonisme d'algunes dones en la seva direcció, els membres que formaven part del consell de redacció, qui n'eren els col·laboradors o quants treballadors tenia en plantilla, és necessari consultar la sèrie de constitució i govern de l'empresa i també la d'administració general.

Per contra, en empreses amb més treballadors i unes estructures organitzatives més consolidades, com la Impremta Masó (1901-1992) o *Industrias Químicas y Tartáricas, SA, els Químics* (1925-1990), és més evident on pot localitzar-se la informació sobre els seus treballadors en el quadre de classificació del fons, perquè contenen seccions documentals dedicades exclusivament al personal de l'empresa, amb sèries sobre nòmines, altes i baixes per malaltia o accident laboral, assegurances socials, contractes, etc. En aquest sentit, la fàbrica Bech de Careda (1872-1965) encaixaria a la perfecció amb aquest prototip de fons d'empresa, amb un seguit de sèries associades a la gestió dels recursos humans. Aquesta gran empresa, dedicada a la producció suro-tapera, amb ramificacions internacionals a Alemanya, conté una àmplia tipologia de documents i sèries per estudiar el treball fabril i el d'altres treballadors externs a la fàbrica, com el dels treballadors encarregats de la pela del suro en els boscos d'alzines sureres de

l'Alt Empordà, així com documents associats als sindicats del suro o la regulació d'aquest sector productiu.

La descripció d'aquests fons ens permet aprofundir més en el treball dels obrers i les obreres de fàbrica, així com en les qüestions relatives a l'organització sindical i la defensa dels drets laborals. Per tant, també són testimoni de primer ordre sobre la conflictivitat laboral de bona part del segle XX i començament del segle XXI.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERCH, Ramon (1984). *Gremis i oficis a Girona: treball i societat a l'època preindustrial*. Girona: Ajuntament de Girona.
- ALVARADO, Joaquim; ROS, Rosa (2006). «Treball i pluriactivitat al sector surer català». *Estudis d'Història Agrària*, núm. 19, p. 105-141.
- BARNOSELL, Genís (2015). *Girona, 1933-1874: una ciutat en transformació*. Col·lecció *Quaderns d'Història de Girona*. Girona: Ajuntament de Girona i Diputació de Girona.
- BOADAS, Joan (1986). *Girona després de la Guerra de Successió: riquesa urbana i estructura social al primer quart del segle XVIII*. Girona: Ajuntament de Girona, Institut d'Estudis Gironins i Diputació de Girona.
- CLARA, Josep (1984). «Notes sobre la fàbrica Grober (1890-1978)». *Revista de Girona*, núm. 106, p. 45-56.
- CONGOST, Rosa (2001). «Guerra, pàtria i estadística: el despertar polític dels hisendats gironins (1795-1800)». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 42, p. 379-395.
- GUILLERÉ, Christian (1994). *Girona al segle XIV*. Barcelona: Ajuntament de Girona i Abadia de Montserrat, 2 vol.
- MAYMÍ, Josep (2004). *La Girona convulsa: entre la il·lusió i el desencís (1923-1939)*. Col·lecció *Quaderns d'Història de Girona*. Girona: Ajuntament de Girona i Diputació de Girona.
- NADAL, Joaquim (1976). «La situació de la manufactura a Girona del 1790 a 1840». Dins PONS, Enriqueta. *Treballs d'història, estudis de demografia, economia i societat a les comarques gironines*. Girona: Diputació de Girona i Patronat Eiximenis, p. 109-124.

